

# Beýlekiler nirede?

Category: Kitapcy, Medisina, Nukdaýnazar, Psihologiýa

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Beýlekiler nirede? BEÝLEKILER NIREDE?

Wenger psihoanalisti **Şandor Ferensi** (1873-1933)...

Onuň işläň ugurlarynyň birem **uruş newrozynyň ösüşü**.

Ol birinji jahan urşunda syn eden zadyny ýazdy:

*“Uruşyň trawmasyny başdan geçiren newroz hassalarynyň ýatan palatasyna girenimde görýän zatlaryma aňk bolup galdym. Palatada hamana uçdantutma hemmesi agyr ýaralanan, hatda maýyp bolan adamyň görnüşini berýän ellä golaý näsag bardy. Käbirleri hereket edip bilenokdy, käbirlerine bolsa çala gymyldadygy aýaklarynyň çakdanaşa titremegine getirýärdi, olaryň sesi ýer sürýän azalyň sesini basýar diýen ýalydy. Iň gözeilginç ýerem titrewükleriň ýöreyşidi, olaryň bolşy ysmaza uçranlaryň bolşuny ýatladýardy. Dürli-dürli titreme, gagşama, üýşenme we gowşaklyk alamatlarynyň utgaşmagy diňe artistiň özboluşly hereket edip biljek keşbidi...”*

Bu setirler mende şu soraglary döretdi:

Bugün ýurdumyzda COV 19 wakalary meselesinde könekileriň “tejâhül-i ârif” diýýän ritoriki soraglaryň üstünden jedel ýöredilýär:

- Lukmançylyk barlagyndan geçirilýänleriň gündelik görkezijisi...
- Her günde kesele ýoluganlaryň jemi sany...
- Gündelik aradan çykýanlaryň sany...

Saglygy goraýyş ministrliginiň berýän statistiki maglumatlarynyň üstünde çekişmeler häzirem dowam edýär.

Psihoanalitik Ferensiniň syn eden epizodyna gollansak, şuny sorap bileris:

- Dürli virus görnüşindäki dümewli näsaglaryň näçesi “maňa koronawirus ýolugypdyr öýdýän” diýip hassahana ýüz tutupdyr ýa ýüz tutýar?

Öňümüz-ardymyz, sagymyz-solumyz durşuna koronawirusly näsaglardan doly. Ýeri, koronawirusdan daşgaryn beýleki wiruslaryň sebäp bolýan dümew-influenza näsaglary nirede? Ýa bolmasa dümew näsaglary özleri-de bilmezden özlerini koronawirusly hasaplaýarmyka? Çünki muny biri-birinden aýyl-saýyl etmek hiç aňsat däl...

## ■ BEÝLEKI WIRUSLAR

Bütindünýä Saglygy goraýyş guramasynyň (BSGG) we ABŞ-nyň Kesellere gözegçilik we öňüni alyş merkezleriniň (CDC) berýän maglumatlaryna görä, her ýyl dümew häsiýetli ýokanç kesellere 11%-i influenza we RSV wiruslary, 14%-i SARS-dan MERS-e CoV maşgalasyna degişli wiruslary, 29%-i Rhino wiruslary we galan 46%-ni bolsa näbelli wiruslar sebäp bolýardy.

Hut şol maglumatlara görä ýylda hermüň adamdan biri dümewden ynjalyksyzlanyp ýogalyan eken. Ölenleriň 5-14%-i kowid wirusy sebäplidi...

Ýurdumyzda her ýyl dümew bilen baglanyşykly ölýänleriň sany ortaça 80 müňe ýetýär we munuň 4-11 müň aralygyndakysy kowid sebäpli bolup geçýär.

Mediýada bir ýyl mundan öň diňe şeýle görkezijileriň üstünde pikir alşylardy, jedel edilerdi. Bugün diňe kowid-19 bar! Emma virus görnüşleriniň döredýän dümewi wr munuň bilen baglanyşykly ölümleri indi agzaýan yok!

Näbileýin: 2009-2010-njy ýylyň dümew möwsümünde epidemiýa sebäp bolan **influenza A** maşgalasyndan **H1N1** wirusy bardy...

Näbileýin: 2014-2015-nji ýylyň dümew möwsümünde iň köp gabat gelinen **influenza A** maşgalasyndan **H3N2** wirusy bardy...

Wiruslaryň barsy mutasiýa uçrap täsirini ýitiräýdimiä? Nirede “beýleki” wiruslaryň döredýän keselleri?

## ■ GYRMYZY OTAG

«Gyrmyzy otag» (“Kırmızı Oda”) teleserialynyň 15-nji bölümünde «Monjugyň kyssasyna» gabat geldim. Ünsümi çekdi-de, serialyň birinji bölümünü tapyp “Meliha hanymyň kyssasyna-da” tomaşa etdim.

Maňa gabat geldimi, bilmedim: «Lukman hanym» kabul eden iki näsagyna-da dessine derman ýazyp berdi. Yzyndan şol iki näsag öz janyna kast etdi!

“Gara guty” kitabyňyň bir bölümini psihologiýa-psihyatriýa aýyrdym. Dünýäde bolup geýýän jedeliň ýurdumyzda-da bolmagyny isledim: Neoliberal psihiatriýanyň düşüren günü. Galyberse-de, ýagdaýyny tapsa amerikan gollanma kitaplaryna seredip derman ýazyp berme başdansa malygynyň üstünde durdum.

Ahmet Hamdi Tanpynar **“Sagatlary sazlama instituty”** romanynda şeýle ýazdy:

**“Psihoanalitika çykany bärei hemmeler azda-kände näsagdyr.”**

Bary-ýogy iki bölümine tomaşa edendigim üçin serial barada gutarnykly pikire gelmek islämok. Ýöne onuň neoliberalizmiň döreden çöküşliginiň adam durmuşyna nähili düýpli täsir edişini-de suratlandyryýandyr diýip umyt edýärim. Ýa-da dermanlaryň döredýän agyr goşmaça täsirinden söz açýandyr. Günbatarda **«Prozac»** ýaly dermanlaryň adamy “beýnisiz” goýma ýaly ýykgyňçylygyna bagyşlanyp birgiden kitaplar ýazyldy, kinofilmler surata düşürildi. Bular ýurdumyzda haçan amala aşyrylarka?

Gürrüňimi biraz uzatdym. Aýtjak bolýan zadym şu:

COV 19 gorkusynyň döreden trawmalary ýaly psihologiki nukdaýnazarlar ylmy-barlag işlerine tema bolýarmy? Ýogsa-da näçe kişi koronawirus näsagynyň bolşuny gaýtalaýar?

Şandor Ferensi bugün hassahanalara aýlanyp görse, käbir palatalarda gaýtalanýan trawmalary görerdimikä eýse?

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 23.12.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW Medisina